

**R. P. Georgii De Rhodes Avenionensis, È Societate Iesv,
Philosophia Peripatetica, Ad Veram Aristotelis Mentem**

Rhodes, Georges de

Lvgdvni, 1671

Sect. iv. Characteres passionum appetitus concupiscibilis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95638](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95638)

Quæst. III. Sect. III. Causæ & remedia pass. 559

maiori applicatione animi perficitur; si non imperetur, sed ipsa sponte accidat, perfectionem actus ipsius indicat: quod idem verum est de malitia.

Dices, passiones morbos esse animi, inclinare ad peccatum, nec esse in nostra potestate; vera enim hæc omnia sunt de passione immoderata, & egressa limites rationis. Passio moderata morbus non est, sed perfecta valetudo animi; non inclinatur ad peccatum, sed virtus est. Non est in potestate nostra impedire, ut ne omnino nascantur, & ut nullam in corpore causent mutationem. Si tum est in nobis efficere, ut ne sint immoderate, id est ut ne recta ultra rationis fines prodeant.

SECTIO III.

Causa passionum, & remedia.

Formalis causa passionum explicata manet ex earum quidditate; finalis ex effectibus nuper dictis; effectivam proximam sæpe dixi esse appetitum sensitivum, qui in corde residet, ac proinde passiones omnes in corde generari: voluntas enim passiones veras non habet, tamen pars eius, tum superior, tum inferior actus omnino similes habeat passionibus circa bonum & malum; amat enim, gaudet, desiderat: sed actus illi passiones non sunt, eo quod non habeant mutationem ullam adiunctam in corpore, quia est potentia spiritualis, que mutationem nullam causat in corpore, à quo non est dependens. His positis,

Difficultas esse potest de his, quæ possunt esse principia & subiecta passionum; & de iis quæ disponunt ad passiones, ita ut efficiant nos ad eas magis propensos; ac de his quæ mederi possunt passionibus, & eas impedire.

Dico primò, passiones esse posse in quolibet animali, etiam in homine sapiente: Deo & Angelis non conveniunt propriè dictas passiones, sed improprias tantum & analogicas.

Ratio est, quia quodlibet animal appetitum habet sensitivum, cuius actus passiones vocantur. In homine sapiente idem ille appetitus reperitur, suntque passiones bonæ si sunt moderatæ, ut ostendi. Dicitur à Theologis illas fuisse in Deo homine, qui est tota sapientia increata & creata, tamen propassiones illæ magis appellantur propter imperium despoticum, quod habebat in eas ratio & voluntas; cuius imperium nunquam illæ vel præveniebant, vel excedebant, vel illi repugnabant. Deo autem & Angelis passiones non conveniunt, quia illæ invehunt mutationem corpoream, cuius illæ capaces non sunt. Si verò sumantur pro actibus voluntatis circa bonum & malum, competunt Deo & Angelis amor, miseria, ira.

Dico secundò, causam cur ad certas quasdam passiones nonnulli sint aliis priores, esse præsertim temperamentum sanguinis & spirituum; conferre quoque aliquid quantitatem, figuram, & situm cordis; consuetudinem etiam, socios, & occupationes. Astra verò, tempestatem anni, ciborum genus nihil posse conferre nisi mutando temperamentum.

Ratio est dependentia ipsius animæ à corpore in operando, quandiu est coniuncta corpori, & illud informat; videmus enim diversam esse operationem pro diversâ perfectione instrumenti. Experiuntur autem eos qui sanguinem habent subtilem, clarum, & temperatum, propensiores esse ad amorem & gaudium; sunt enim læti, amantes,

A benigni. Qui sanguinem subtilem, & clarum, immoderate verò calidum, proclives esse ad iram facile mobilem; quia facile huiusmodi materia ignescit, & facile restinguitur; unde iudem proni sunt etiam ad audaciam, arrogantiam, honorum appetentiam. Qui sanguinem habent subtilem, & clarum, sed immoderate frigidum, inclinari ad pusillanimitatem, honorum contemptum. Ex crasso item sanguine variè temperato variæ sine dubio existunt inclinationes. Qui enim sanguinem habent crassum, turbidum & calidum, inclinantur ad tristitiam, & iram. Qui crassum & calidum, sed non turbidum, inclinantur ad mediocrem iram, & constantem audaciam. Qui habent crassum, turbidum, frigidum, tristes sunt, tardi quidem ad iram, sed illius tenaces, propter crassitatem huius materie. Reliqua prosequi longum esset.

Dico tertio, remedia generalia passionum quinque potissimum esse. Primò certum est præcipuum esse moderationem amoris, quia ille reliquos affectus quodammodo continet, imperat, effundit, coercet. Ordinabuntur omnes affectus, si eum qui ceteros impetu suo dirigit & versat, direxeris. Magni interest, sit amoris impetus, an casus; namque tuto illo, & securo in fluctibus fortunæ, incolumes sunt ceteri, velut appendices immunitatis eius. Secundum remedium est cura in affectibus adhuc teneris euellendis, & veluti sarciendis:

*Blandior ad falcem messor perducit aristas,
Si raris segetem pellere continet.*

C Time adultis iam affectibus, roboratos nec audebimus opprimere, & vix poterimus. Tertium, cogitare quantum iuvet valetudinem tranquillitas affectuum. Peritissimi Medicorum inter pharmaca lætitiæ iubent. Perphyrius sic monet: *Conferuat maxime sanitatem imperturbatus animi status. Valetudo*, inquit Cornelius Celsus, *bona contingit ob bonos mores*. Quartum, cogitare, nullum in vita malum contingere, nisi ob vota humana. Ineruditio affectuum omnium est malorum & vitiolorum proscenium, omnis hinc instruitur vitæ tragœdia. Quintum, correctionem affectuum vis molliet consuetudinis: magnum istud beneficium naturæ, vel deponi. Proxena naturarum consuetudo est, in quo peccavit natura, mos emendabit. Hæc ex Eusebio Nyerembergio lib. 4. de arte voluntatis, placuit hic atterere: plura inferius addentur dum agam de singulis passionibus.

SECTIO IV.

Characteres passionum appetitus concupiscibilis.

Grandis hic se aperit campus, & amplissima messis in singulis passionibus, quam tamen delibare magis lubet, quam demetere. Satis ergo erit in singulis dicere naturam & species, causas, effectus, & remedia.

§. I.

Amoris, & odij natura, causæ, effectus, remedia.

Illis quatuor continetur verus amoris character philosophico exaratus stylo, non poetico expressus calamo, quales eos esse video qui habentur apud Platonem & Platonicos, & apud Poetas. Alij enim, teste Fagio in commentario capitulo 5. Capitularis Patrum Hebraeorum, amorem pingebant formâ iuvenem, aperto capite, tunica rudi; cuius in

Amoris descriptio.

tunica

Passiones in quolibet animali.

Pronitas ad certas passiones.

tunica scriptum erat, *Mors & vita, hyems & æstas*. Latere aperto, ita ut cor ipsum videretur, quod etiam demonstraret digito, ubi scriptum erat, *longe & propè*.

Ab aliis pingebatur amor pedibus griffi similibus, sagittis duabus; plumbea vna, quâ feriret inimicos; altera aurea, quâ vulneret amicos: alatus & carcus. A nonnullis ætate florens & pulcher, aspera veste, aperto capite, pectore nudo, corde pellucido, vna manu calceos tenens; alterâ hanc epigraphen, *Ius meum alteri*. Quartò apud Eustathium pingitur arcu instructus & gladio, eiusque lateri foeminae duæ, altera candida, altera nigra hærebant, significantes diem & noctem. Curru vehebatur, quem variæ sequebantur animantes, iis omnibus leges dicens. Quibus omnibus, ut vides, explicantur amoris proprietates & vires. Ego ut apertius & pressius ista explicem

Amoris definitio.

Dico primò, rectè definiti amorem in vniuersum, *Est actualis propensio, seu inclinatio appetitus in bonum*: vel etiam, quod idem significat, *Vnio affectiva amantis cum dilecto*. Quæ duo significant amorem sumptum vniuersum esse actum appetitus, vel rationalis, vel sensitui, quo ferimur & mouemur in bonum, quia bonum est abstrahendo ab eius absentia, vel præsentia.

Ratio est primò, quia amor, tum rationalis, tum animalis, est in animalibus aliquid aliquo modo simile amorì eorum quæ sensu & vitâ carent, qui vocatur à Dionysio c. 4. de diuinis nominibus, amor naturalis. Sed amor ille naturalis non est aliud quàm propensio & inclinatio rerum cognitione carentium in suas perfectiones. *Amores corporum* (inquit Augustinus lib. 11. de ciuit. c. 28.) *momenta sunt ponderum, siue deorsum grauitate, siue sursum leuitate nituntur*. Ergo amor vitalis est etiam inclinatio & propensio in bonum; iuxta illud eiusdem Augustini eodem loco, *animum ferri amore quocunque fertur, sicut corpus pondere: Amor meus pondus meum; illo feror quocunque feror*. Consentit etiam Nyssenus homilia 8. in Ecclesiasten. *Amor, inquit, est inrinsciscus insita in id quod animo est iucundum, habiundo*. Neque mens est alia Dionysij, cum ait amorem esse vim aliquam coniungentem & miscentem; quæ superiora quidem impellit, ut prospiciant inferioribus; paribus, ut societate iungantur, & cætera. Voluit enim duntaxat amorem esse inclinationem, & pondus appetitus in rem dilectam.

Secundò definitio amoris in vniuersum completi debet omnes species amoris, & omnia etiam quæ amantur. Sed aliæ omnes definitiones amoris, quæ solent afferri, vel soli conueniunt amorì amicitiae, vel non omnibus conueniunt quæ amantur. Definitur amor à Philosopho 2. Rhetoric. cap. 3. *actus appetitus, quo volumus alicui bonum*. *Est igitur amare, inquit, velle alicui bonum, vel quæ bona putat illius, non sui gratiâ; illorumque actuum esse in quantum potest*. Quæ vera est definitio amoris amicitiae, sed applicari nullo modo potest iis, quæ amantur amore concupiscentiae. Amat v. g. homo adulter vxorem alienam; cui tamen nullum vult bonum, sed tantum sibi. Amat avarus pecuniam, arrogans honorem: ergo illa non est definitio amoris in vniuersum. Dicitur etiam aliquando amor complacentia in bono: sed qui amat seipsum amore concupiscentiae, complacentiam non habet in seipso, sed in bono quod sibi amat. Generaliter autem ad omnem amorem pertinet allata definitio; nihil enim amatur amore beneuolentiae, vel concupiscentiae, in quod

A non inclinetur & propendeat appetitus: ergo rectè definitur amor, propensio & inclinatio, seu tendentia appetitus in bonum ut bonum est; nam ut vulgò dicitur, potentia cognoscit trahendo intra se obiecta, & illa sibi faciundo præsentia. Amat verò tendendo in obiecta, & extra se prodeundo, ac in illa quasi transmigrando.

Dico secundo, rectè ac adæquatè diuidi amorem in amorem amicitiae & amorem concupiscentiae, quæ sunt duæ species amoris omnino distinctæ ac impermixtæ. Ita olim probaui contra plures Theologos, qui volunt nullum esse amorem qui non sit beneuolentia simul & concupiscentia; quia duplicem amor quilibet dicit habitudinem; vnam ad personam, cui vult bonum; alteram ad bonum, quod vult personæ. Secundum priorem habitudinem, inquit, est amor beneuolentiae, quia vult bonum; secundum posteriorem amor est concupiscentiae, quia bonum concupiscit personæ. Sed immeritò illi, ut ostendebam.

Ratio est, quia tunc est amor amicitiae, quando ratio volendi bonum est perfectio & meritum personæ; quia scilicet illa digna est tali bono. Tunc autem est amor concupiscentiae, quando ratio volendi bonum est conuenientia, seu bonitas ipsa boni, quod volumus cum tali personâ; non autem dignitas personæ: ergo illi duo amores habent diuersas rationes formales, & sunt specie distincti; amor enim amicitiae respicit bonum absolutum, seu meritum personæ; amor autem concupiscentiae respicit formaliter bonum respectuum, seu conuenientiam ipsius boni. Sed hæc aliis plenius, ubi ostendi rationem formalem amandi bonum esse distinctiuam vtriusque amoris, etiam si fortasse in amore amicitiae materialiter inueniatur aliqua concupiscentia, & in amore concupiscentiae aliqua etiam beneuolentia. Sed rationes tamen formales semper sunt distinctæ, ideoque distincti specificè sunt amores.

Dico tertio, causas amoris merito tres numerari, perfectionem rei dilectæ, similitudinem eius cum amante, mutuum amorem.

Primò enim bonum & pulchrum causant amorem alliciendo & rapiendo animum ad amorem sui. *Pulchrum & bonum*, ait Dionysius cap. 4. de diuinis nominibus, *omnibus est desiderabile ac amabile*. Pulchrum dicitur ipsum bonum, prout delectat potentiam cognoscentem, rationalem aut sensitiuam; *καλόν*, eo quod vocet & trahat ad amorem. Nomine boni significatur quod honestum, vtile, vel iucundum. Triæ hæc amorem causant, quia sunt obiectum proprium voluntatis, & id quod illi conuenit. Quò igitur magis est bonum, eò aptius est ad maiorem sui causandum amorem; ideo Deus cum sit summum pulchrum, & summum bonum, summum etiam est amabile. Ignorat significationem boni, qui quærit quare bonum causa sit amoris; bonum enim & amabile ac conueniens voluntati idem sunt. Pulchrum etiam quare ametur, cæci esse interrogationem respondisse dicitur Aristoteles; est enim ipsummet bonum, ut dixi. Bonum autem magis amamus labore partum, & magis rarum, quia in eo quod labore acquisitum est, labores veluti nostros inspicimus. Et hanc causam esse docet Philosophus, cur matres liberos ardentius diligant, quàm patres.

Secundò causat amorem similitudo, siue conuenientia aliqua amantis cum re amata; quia scilicet illa efficit ut amans in rem amatam velut in seipsum inclinetur; nihil enim magis est naturale, quàm

Quæst. III. Sect. IV. Charact. passion. 565

quàm amare seipsum, & quæ nostra sunt; ea enim optima iudicamus. Hinc est, cur tantopetè filij à parentibus diligantur, etiam à feris; quia sunt aliquid ipsorum parentum: similia similibus gaudent, & homo homini est iucundissimus, ut dicitur 7. *Ethic. cap. 4.* Similitudo tamen aliquando per accidens odium parit, ut cum duo similes impediunt se inuicem in assequutione alicuius boni. Vnde notatur 2. *Rhetoricorum. cap. 4.* prouerbiū ortum esse: *Figulus figulo.*

Tertiò causat maximè amorem ipse amor. Notum est illud Senecæ epist. 9. *Monstrabo tibi amatorium sine medicamento, sine vllius venefica carmine: si vis amari, ama.* Ratio est, quia ipse amor maximum est amati bonum, atque adeo maximè illi est amabilis. Deinde vnit quodammodo amantem amato, atque adeo efficit ut bonum amantis sit amati proprium, atque idèd vt ab amato ametur, iuxta illud 8. *Ethic. Amabile bonum, unicuique autem maximè proprium.* Referuntur ad causam hanc beneficia, quæ indicia sunt amoris. Imò cum seipsum quisque valde amet, amat etiam ea quæ sibi bona sunt, quales sunt beneficii. Notatur autem 9. *Ethic. cap. 7.* beneficos magis amare eos quos bonis affecerint, quàm ab illis amentur; quia vnusquisque, inquit, magis opus suum amat, quàm ab eo amaretur, si esset animatum.

Colliges ex his primò, meritò Platonicos quinque veluti gradus posuisse in ipso amoris ortu. Primò enim volunt conuerti & rapi animam ad bonum, quod cognoscitur; deinde conuersam & raptam illius pulchritudine ac bonitate, radio quodam eius illustrari; tum illustratam accendi, accensam adherere, adherentem transformari. Primus raptus est amoris ortus, illustratio pabulum, incendium incrementum, adherentia impetus, transformatio perfectio.

Colliges secundò, quinam ad amandum maximè sint idonei; nam ex corporis habitudine aptissimi ad amandum sunt sanguinei, accenduntur enim facili; sunt enim bilares & iucundi; iuuenes etiam, quia calidi sunt & simplices ac creduli; nobiles & potentes, quia sunt ambiciosi.

Colliges tertiò, quinam sint maximè amabiles; quod explicat eleganter Philosophus lib. 2. *Rhetoric. cap. 4.* ubi ait, amabiles in primis esse congratulantes in bonis, condolentes in malis, amantes eorum quos ipsi amant, beneficos, modestos, non curiosos, virtute excellentes, iucundos & faciles in consuetudine, & neque contentiosos, neque pertinaces; omnes enim illi pugnaces sunt, inquit: item tam illudere, quàm sufferre aptos, laudatores boni, non exprobrantes errores vel beneficia, immemores iniuriæ, & reconciliabiles, non contradicentes, nostra admirantes. Vide cætera. Versatur in eo argumento eleganter Ambrosius lib. 2. officiorum, cap. 7. *Primum, inquit, placiditas mentis, & animi benignitas influens in affectum hominum; popularis enim & grata est omnibus bonitas: ea si facilitate animi, & mansuetudine morum, & moderatione precepti, & affabilitate sermonis, verborumque honore, patienti quoque sermonum vice, modestique adiungetur gratia, incredibile quantum procedit ad cumulum dilectionis.*

Dico quartò, effectus amoris sex meritò numerari: tres ad animam spectant, vnio, ecstasis, zelus: tres ad ipsum corpus; languor, liquefactio, feruor; qui tamen etiam pertinere aliquo modo possunt ad animum.

R. P. de Rhodes curs. Philosoph.

Primus, inquam, amoris effectus vnio est, & transformatio quædam amantis in dilectum; sic enim præter Platonem & omnes Platonicos sæpè asserit S. Dionysius, qui amorem appellat vim vnientem & commiscentem, *δυναμὴν ἐνωτικὴν καὶ συγκαταμίχουσαν*: natura sub votum venit, fies id quod amaueris. Diminutè de amore cogitauit, qui amantem putauit dimidium amari: est totum, est vnium, sed vnum. Notum illud Augustini: *Si terram diligis, terra es; si cælum diligis, cælum es; si Deum diligis, Deus es.* Vnio autem illa eius qui amat cum eo qui amatur, primò probatur ex natura ipsius amoris, qui, ut dixi, est inclinatio, tendentia & motus quidam amantis in eum qui amatur: inclinatio autem illa est vnio, siue vnio in fieri: ergo proprius effectus amoris est vnio in facto esse. Deinde proprium amoris est impellere amantem, ut idem velit, idem sapiat cum amato, alioqui amor non est. Idem autem velle cum alio, est vnum esse per affectum cum illo: vnio ergo amantium effectus est proprius amoris. Vnde fit etiam vt amor impellat ad vitæ similitudinem & ad obsequium; qui autem alteri seruit, est eius velut instrumentum. Denique proprium amoris est efficere vt tota cogitatio amantis occupata & defixa sit circa ipsum amatum; illum enim semper præsentem habet. Sed cogitare semper de altero, est illi & in illum transire. Ergo amor tripliciter est vnio; per affectum, quatenus inclinatur in dilectum; per similitudinem voluntatum; per continuam cogitationem de ipso bono quod amatur.

Secundus amoris effectus vocatur ecstasis, quæ parum differt ab vnione; significat enim alienationem quandam amantis à seipso: qui autem de altero assidue cogitat, & eiusdem cum altero est voluntatis, totus in rebus alterius versatur, & extra se quodammodo egreditur; abstrahitur enim cogitatione à rebus aliis, & affectu extra se prodit, totus in dilectum translatus, sui & rerum suarum oblitus, adeò vt iam non in suo corpore, ac in se viuere videatur, sed in dilecto, & dilectus in ipso. Hoc est ecstasin pati: ergo amor ecstasin facit: est enim quidam sui exitus, & spontanea quædam à se peregrinatio cum quodam spontaneo interitu. A se abest qui amat, etenim de se cogitat nihil, nihil prouidet: & cum non cogitet de se, neque in se, neque secum habitabit. Igitur amans si nec est, nec operatur in se, non viuet in se. Hæc est alienatio per solum affectum & cogitationem: altera est secundum effectum ipsum, alienatio scilicet à sensibus, quæ interdum sequitur vehementem cogitationem & affectum, eo quod omnes animæ vires circa operationes intellectus & voluntatis consumantur.

Tertius amoris effectus dicitur zelus, idest vehemens appetitus remouendi ea quæ obstant amari, & contraria sunt dilecto. Pertinet sine dubio ad amorem qui procurat bonum dilecti, & arceat ea quæ contraria sunt & mala, neque reperitur in amore imperfecto, sed in eo tantum, qui perfectus & vehemens est.

Alios præterea numerari video effectus amoris, qui spectant ad corpus, in quo amor quandam caulat commotionem. Primus est languor, quia propter vehementem animi occupationem circa dilectum deficiunt spiritus, neque commodè fieri possunt operationes vegetatiuæ: vnde sequitur languor, qui etiam significat mœrorum animi ob rei amatae distantiam. Secundus est liquefactio, quæ dilatio est ipsius cordis, & spirituum veluti effusio. Contingit autem hæc in amore,

Effectus amoris sex.

amore; quæ enim liquefiunt, dilatantur. Potest autem etiam significare aptitudinem quandam ad recipiendam rem amatam; ita enim amans feruescit, ut sibi videatur veluti liquefcere, ac deficere totus à suo esse. Tertius est feruor, quoniam amor spiritus inflammat, & toto corpore diffundit; unde sequitur ardor quidam, sed melius ille animo significat vehementiam quandam affectus, & promptitudinem amantis ad operandum, & exequendum id omne quod reiamata conuenit. Hic est ille feruor commendatus toties in Scripturis, sine quo nunquam est vera & perfecta charitas; alæ enim eius alæ ignis, atque flammaturus; aquæ multæ non poterunt extinguere charitatem.

Amantiū
mores.

Colliges ex iis primò, quinam sint mores eorum qui amant. Primò enim negligit seipsum amans, & cætera omnia, dum solam rem cogitat amatam: vultu pallefcit, & tabescit macie, ac multos sæpe morbos contrahit: cor ei crebrò palpitatur, crebrò suspirat ad omnem recordationem dilecti, crebrò etiam lacrymatur, & inter spem & metum hæret dubius; de dilecto semper loquitur, & cogitat; cum sæpe laudat & admiratur; accusat eum interdum & vituperat, sed excusat tamen statim & commendat: amat & odit; ratione non agit, ad humilia se demittit. Amor ad omnia audaces facit, nihil amantibus videtur difficile; infelices se putant, si cogitent aliud quam rem amatam; felices si qua re illi esse possint grati. Sperant facile ac desperant; gaudent, tristantur; dolent, rident pro varia rei amatæ cogitatione.

Remedia
amoris
peruersi.

Colliges secundò peruersi amoris remedia illa esse, quæ contraria sunt causis amoris, quas enumerabam. Primum sit, cogitationem omnino auertere à re peruersè amata; sic enim fiet ut obiecto non amplius præfente intellectui, appetitus à peruerso amore cesset. Ut autem auertatur cogitatio, necesse in primis est auerti sensus externos à visu & auditu; oculus enim prædatur sapissimè animam, & mors ipsa intrat per fenestras. Secundum studiosè inquirere defectus rei perperam dilectæ, & illos nauos attendere propter quos odio magis digna est quam amor; minuta enim æstimatione amor minuitur. Tertium est otij fuga; meritò enim appellatur amor otiosorum negotium. Quartum conuertere animum ad obiecta verè amabilia, qualis Deus est, quem amare summa sapientia, & summa beatitudo.

Odiū natura,
causæ,
effectus &
remedia.

Colliges teritiò, quænam sit odiū natura, causæ, effectus, remedia; nam ex contrario amore debent ea iudicari; odium enim est auersio & alienatio appetitus ab eo quod æstimatur malum. Odium aliud opponitur amoris amicitia, quo volumus alicui malum, quia malus est, seu quia meretur; aliud opponitur amoris concupiscentia, vocaturque odium abominationis, & est illud, quo appetitus refugit aliquod malum ut est disconueniens. Causæ odiū sunt malitia, dissimilitudo, inimicitia. Effectus seuitia, contemptus, subsannatio, excandescencia, maledicencia, prauum iudicium eorum quæ sunt ab inimico. Odiū remedia sunt auertere cogitationem à malitia, quam inesse hosti existimamus, minuere iniuriam, cogitare bona quæ in eo sunt, maxime beneficia aliàs collata, odiū effectus & mala perpendere.

Dico primò, desiderium esse actum appetitus in bonum absens.

Ratio est, quia licet desiderium amor quidam sit, si amor latius sumatur prout significat inclinationem quamlibet appetitus in bonum; si tamen proprie sumatur, distinguitur haud dubiè amor à desiderio & à gaudio, quoniam amor solam respicit rationem boni, & in illam tendit prout est tale, abstractendo ab eo quod sit absens aut præfens; desiderium autem amor quidam est & tendentia ipsius appetitus in bonum, quod absens est; gaudium verò quiescit in bono præfenti & obtento. Vtraque verò passio distinguitur essentialiter ab amore, quia absentia boni formaliter sumpta non est quidem formalis ratio specificatiua desiderij, cum absentia boni malum quoddam sit per quod specificari non potest actus prosequutiui; sed est duntaxat fundamentum, & conditio proportionis, quam habet bonum cum appetitu, quatenus efficit ut appetitus taliter tendat in bonum, idest in bonum ut assequendum. Itaque in desiderio duo sunt, primò motus in ipsum bonum, deinde motus in assequutionem illius boni: hæc est quæ specificat desiderium, & supponit necessariò absentiam boni, ad quod desiderij suis volat quoddammodo animus.

Scio diuidi communiter concupiscentias in naturales, quæ homini sunt communes cum brutis; per eas enim ea bona expetuntur, quæ spectant ad tuendum statum naturalem animalis; & rationales siue innaturales, quæ sunt propriæ hominis, quæ sequuntur cogitationem propriam hominis. Rectè autem dicitur 1. Politic. c. 6. concupiscentias naturales esse finitas, quia determinata sunt ea quæ à brutis expetuntur, tanquam ad naturalem eorum statum pertinentia; cupiditates verò innaturales esse infinitas, quia infinita sunt ea quæ intellectus humanus apprehendere potest ut delectabilia, vel vilia: potissimum verò circa pecunias concupiscentia limitata non habent, ut rectè asserit Philosophus eo loco.

Dico secundò, easdem omnino esse causas desiderij, quæ sunt causæ amoris, bonum videlicet quod apprehenditur conueniens personæ amatæ, aut etiam nobis. Deinde speciatim desiderium accendit agnitio egestatis propriæ, cui non succurrimus nisi desiderijs in experientia difficultatum; unde fit ut iuuenes facile desiderant. Cupiditates quoque sunt in illis acutissimæ, in quibus abundat sanguis & bilis; ij enim facile desiderant, sed parum constantes sunt in desiderando. Meticulosi quoque ad desideria sunt procliuēs, quia suis viribus diffidunt.

Dico teritiò, effectus desideriorum esse primò relaxationem incredibilem eorum qui desiderant: secundò acutum industriam desiderantium, ideoque fastidiuntur quæ in promptu sunt; in verita extinguitur appetitus. Tertio vnum desiderium ex alio pulsatur, neque satiatur appetitus ademptione rei desideratæ, quia caducum est & leue omne quod desideramus, nisi ad æterna & increata bona figurat desideriorum anchora.

Colliges ex iis primò, remedia cupiditatum hæc esse. Primò, ut initio statim compescantur; si adultæ fuerint, eas nemo sine sudore euellit, sicut arbores proceras. Nequitia elidatur in semine, inquit Hieronymus ad Eustoch. & Seneca: Imbecillus est primò omnis affectus, deinde ipse se concitat; facilius excluditur, quam excutitur. Secundò sapienter con-

Quæst. III. Sect. IV. Charact. passion. 567

sulit Philosophus apud Valerium lib. 7. cap. 7. ut cupiditates consideremus tanquam abeuntes, & fugientes, ac quasi fessas; implent enim animum amaritudine cum recedunt. Tertiò ut considerentur cruciatus animi sequentes cupiditatem adeò inutilē.

Colliges secundò, quid sit fuga desiderio contraria; est enim auersio animi à malo absolute sumpto; differt enim à timore, qui est circa malum arduum. Differt etiam ab odio, quia fuga est mali absentis, siue illud futurum sit, siue sit præteritum: quomodo autem possit actus appetitus esse præfens & efficax circa rem absentem, alibi explicui.

S. III.

Gaudij natura, cause, effectus, remedia.

Gaudij definitio.

Dico primò gaudium rectè definitur actum appetitus circa bonum præfens obtentum, & amatum.

Primò dixi esse actum appetitus, contra eos qui volunt delectationem esse puram passionem, aut etiam qualitatem aliquam non vitalem; quia, inquit, gaudium quies est appetitus, non autem actio. Ratio tamen manifesta est, quia omnis motus appetitus circa bonum volitio est: delectatio est motus appetitus circa bonum; si enim passio est, vel qualitas, quæro à qua causa illa producatur; non enim producitur ab obiecto, quod est sæpe aliquid impossibile: non ab imaginatione, vel intellectu, aliqui esset cognitio: ergo delectatio passio est. Aliter etiam probat S. Thomas, quia res inanimatæ quiescunt obtento fine, eo quod vacent ab omni actu, quia finem illum non cognoscunt; res autem cognoscuntur, quia cognoscunt bonum quod possident, quies illarum in bono actus quidam est, quo delectantur ex possessione boni acquisiti, & in eo conquiescunt; unde definitur etiam delectatio quies in bono possessio, vel etiam suauitas quædam vitalis resultans ex possessione boni obtenti & concupiti: ubi nomine quietis & suauitatis significatur actus appetitus circa bonum præfens.

Ad præsentiam videlicet boni amati refertur gaudium in anima in modum passionis cuiusdam, licet reuerà sit propriè dictus actus. Sicut enim corpora cum ad locum peruenire naturalem, bene assiciuntur; ita spiritus obtento bono amato ex eius præsentia, quæ sit per intellectum aut sensum, bene afficiuntur; sed illa corporum affectio, ut dixi, vitalis non est, nec ab illis sentitur; affectio autem illa spirituum est vitalis & sentitur, vocaturque gaudium, delectatio, fructus, voluptas.

Secundò dixi delectationem actum esse ipsius appetitus; solet enim delectatio ab imperitis existimari esse illa perceptio obiecti convenientis, quæ sit in sensu, v. g. delectationem appellant gustus, gustationem ipsius cibi; sed immeritò confundunt delectationem causalem, seu id quod causat delectationem, cum eo quod est formaliter delectatio; nam obiectiva & causalis delectatio cognitio quædam est, ut dicam statim; sed delectatio ipsa formaliter est in appetitu, cum sit actus circa bonum.

Tertiò dicitur actus circa bonum præfens obtentum & amatum; per hæc enim differt gaudium à quocunque alio affectu, & ad illud tria necessariò requiruntur: primò possessio & præsentia boni, quæ coniunctio est boni convenientis cum ipsa potentia. Secundò illius possessionis cognitio, vel per intellectum, si delectatio sit spiritualis; vel per phantasiam, si sit corpora; nulla enim est volitio sine prævia cognitione. Tertiò amor illius boni; quod enim non amatur, non parit gaudium. Vbi

R. P. de Rhodes curf. Philosoph.

Atria illa perfecta sunt, plena est etiam delectatio, præsertim si bonum perfectum sit.

Dico secundò, tres esse præcipuas causas gaudij. Prima est bonum præfens: secunda possessio boni: tertia ipsius amor. Patet ex dictis de natura gaudij.

Primò enim bonum quod est præfens ac conueniens, causat gaudium; sed illud etiam magnopere arget si bonum fuerit dilatum, si maiori partem labore; sequenti enim gaudio, inquit Cassiodorus, confert dulcedinem præmissa tristitia. Auger etiam si ratum sit, si post iacturam recuperatum. Placent autem in primis nouæ voluptates, quia nondum deprehensi sunt earum defectus, quos tempus postea manifestat; idè fastidium parit voluptas durans; sed magis tamen delectat cum prævidetur mox auferenda: gratissima sunt poma dum fugiunt; quia tunc bonum illud videtur discessu fieri difficilius, ac proinde maius.

Secundò causat delectationem possessio boni, quæ, ut sæpe monui, est coniunctio ipsius boni cum eo à quo possideri dicitur; nulla enim res supposito à nobis distincta potest esse nobis bona, nisi coniungatur nobis, quia non aliter deriuat in nos suam bonitatem & suauitatem. Hæc coniunctio possessio est, & ut nuper dixi, delectatio causalis: unde ait S. Thomas, causam delectationis cuiuslibet esse operationem, idè coniunctionem obiecti noui cum potentia, cui consentaneum illud est.

Tertiò, quomodo amor boni præcat & causat gaudium, satis dictum est nuper, prima disputatione, cum egi de beatitudine.

Dico tertiò, effectus delectationis quinque meritorè numerari. Primò, quod perficiat, & acuat operationem, de qua est, ut fusiè traditur 10. Ethic. c. 4. & 5. Ratio est, quia delectatio complementum quoddam est & terminus operationis: ergo formaliter reddit illam perfectiorem. Deinde suauitas stimulat operantem ad acrius & perfectius operandum. Sed obseruat tamen Philosophus 6. Ethic. c. 5. & 7. Ethic. c. 11. quod delectatio maximè obstat cognitioni quando est de operatione, quæ non est cognitio; quando enim delectatio est de cognitione ipsa, potius eam acuit, idè delectationes corporis hebetant intelligentiam; vim enim omnè ad se deriuant.

Secundus effectus delectationis est quod pariat sitim & desiderium. Qui biberit ex hac aqua, sitiet iterum. Duplicem ob causam sic euenit. Prima est ex parte obiecti delectabilis, si bonum illud de quo delectamur, imperfectum sit; cum enim illo non saturetur appetitus, cuius capacitas infinita est, necesse est ut ille statim ad aliam inhiat voluptatem. Huiusmodi sunt creata omnia bona, quibus degustatis, tollitur statim omnis eorum estimatio & sapor, nauseatque statim anima super cibo illo leuissimo. Secunda causa est ex parte possessionis, seu operationis, quia bonum delectabile nobis coniungitur; tamen enim illud sit perfectissimum, si tamen imperfectè tantum possideatur, imperfecta delectatio est. Huiusmodi est gaudium, quod hic habetur de Deo imperfectè cognito; per illud enim sitis excitatur illum melius cognoscendi. Dicitur etiam sitim causare perfecta delectatio, eo quod tollat omnem fastidium, quale solent habere illi qui adhuc cupiunt. Huiusmodi enim est gaudium Beatorum in cælo, quod ita satiat, ut coniunctum tamen sit cum siti. Qui bibunt me, adhuc sitient; & qui manducant me, adhuc esurient.

Tertius effectus est fastidium, quod delectationem quamlibet sequitur perceptam ex creatis bonis.

BB b 2

Ratio

Gaudij causa.

Delectationis effectus quinque.

Ratio est, quia delectatio quælibet coniunctum A propter infinitam felicitatem incapax est doloris. Tertiò dixi, dolorem esse actum appetitus circa malum præfens; nam illud est verum obiectum doloriferum. Est autem difficile dicere, quale sit obiectum illud doloriferum, quo cruciatur corpus, quando v. g. secatur alicui membrum, quando plagæ infliguntur, quando gladio diuiditur caro. Hunc enim plures Theologi volunt esse qualitatem doloriferam, per quam causetur: verum immeritò id asserti aliis probatum est, quia non potest illa qualitas dolorifera esse aliud quam læsio corporis, siue aliquid disconueniens sensui tactui aut gustui, aut alteri sensui, imò etiam appetui rationali; nam in eo est etiam dolor, qui vocatur tristitia. Quod enim causet actum illum auersiuum, qui vocatur dolor, est malum præfens, seu id quod est disconueniens sensui: diuisio continui, combustio & alia huiusmodi sunt aliquid disconueniens tactui: ergo illud est obiectum remotorum doloris, proximum est perceptio, seu actio sensus percipientis hoc obiectum disconueniens. Semper enim in dolore corporeo id quod appellatur dolor causalis, est aliqua sensatio, actio videlicet præteritæ tactus & gustus: dolor autem formalis ex eo sequitur in appetitu, sicut dixi.

Quartus effectus spectat ad corpus, gaudium enim cor dilatat; appetitus enim insidens cordi amplificatur, & grandescere quodammodo vult ad plenioris obiecti possessionem. Hinc etiam oritur, ut in oculis, totoque homine decorus quidam nitor appareat propter effusionem spirituum, ex qua etiam risus efficitur & hilaritas ac rubor, propter moderatum calorem.

Colliges ex his, quæ aptissima sunt remedia immoderate delectationis. Primum sit cogitare adiuncta illi mala, v. g. antecedentia, comitantia, sequentia; quot laboribus ad eas delectationes deuenitur, per quot pericula in modico gaudentur, quot dolores illi sunt admixti, quot sequuntur aculei. Habet omnis hoc voluptas, stimulis agit sequentes, apiumque par volantum, ubi grata mella fudit, fugit, & minus tenaci ferit ista corda morfu. Alterum remedium est consideratio illarum fugacitatis. Vide quæ dixi 1. *dispur.* de beatitudine obiectiua, quæ voluptas corpora esse nequit, propter defectus ibi enumeratos.

§. IV.

Doloris natura, cause, effectus, remedia.

Dolor formalis quid sit.

Dico primò, dolorem formalem esse actum appetitus, vel sensui, vel rationalis circa malum aliquod præfens.

Primò dixi dolorem formalem, quia ut de gaudio monebam, confundi sape solet dolor cum obiecto ipsius doloris, quem appellare possumus dolorem causalem; hic enim in membris est, v. g. quando cruciantur: dolor autem formalis in solo est appetitu, qui sedem habet in corde: unde dolor in eo etiam solo residere potest.

Secundò dixi esse actum appetitus, non enim est aliqua tantum passio ab actu odij producta, ut voluit Scotus; sed motus & actio ipsius appetitus, ut probabam de gaudio; & vocatur execratio, perturbatio, inquietudo: quæ omnia significant motum illum appetitus circa præfens malum.

Verùm, inquit, si dolor actus est appetitus auersantis malum, non est aliud quam nolitio aliqua mali: hoc autem dici non potest, quia Deus summè odit, & non vult peccata; in Deum tamen non cadit dolor: ergo dolor non est actus appetitus. Neque satis est dicere, dolorem esse nolitioem iunctam cum inquietudine, cruciatio, vexatione; nam inquietudo illa, cruciatus & vexatio non est aliud quam aliqua nolitio, quæ tota est in Deo.

Respondeo dolorem esse veram nolitioem obiecti disconuenientis, & torquentis eum qui dolet; non enim quælibet nolitio mali est dolor, sed nolitio illius mali quod nocet ei in quo est. Deus non vult peccata & illa odit, sed de illis non dolet, quia illa nolitio non torquet Deum, qui

Colliges ex his, primò doloris species, vel potius genera esse duo, externum & internum. Internus est actus appetitus sequens ex sola cognitione imaginationis, aut intellectus. Externus est actus appetitus sequens actionem aliquam sensus externi disconuenientem.

Colliges secundò, septem esse species tristitiæ. Prima est misericordia, quæ est dolor de alieno malo cum voluntate succurrendi. Secunda inuidia, dolor de alieno bono, æstimato ut proprio malo, quatenus indicamus nos ab alio superari. Tertia nemesis, dolor de alieno bono, quatenus indicatur eo indignus esse cui datur. Quarta zelus, dolor de bono alieno, quatenus illud nobis deest. Quinta anxietas, dolor sic aggrauans, ut nullum effugium patere videatur. Sexta acedia, sic aggrauans ut etiam vltim prohibeat membrorum, & afferat torporem. Septima pœnitentia, dolor de malo præterito.

Dico secundò, causas doloris tres esse, siue quibus nullus vnquam dolor esse potest. Prima est malum præfens & nobis coniunctum: secunda eius cognitio: tertia odium eius & execratio; sic enim constat ex oppositis causis gaudij, de bono præfente ac coniuncto, cognito & amato.

Primò ergo tot sunt genera dolorum, quot sunt genera malorum, quæ nobis coniungi possunt: v. g. tristitiam causat amissio boni possessi, frustratio rei speratæ ac expectatæ, casus in malum quod timebatur, non posse superare id quod impedit consequationem alicuius boni, dilatio in assequendo bono, ita quæ non expletur, & alia huiusmodi plura, imò innumera.

Secundò, cognitio illius mali, quod dolorem affert, necessaria est ad dolorem & odium illius mali; oritur enim dolor hoc ordine, v. g. corporeus in manu: primò infertur ei læsio, tactus eam læsionem percipit, ab eo per sympathiam excitatur internus sensus, hic sensitio appetitus malum hoc renunciat, appetitus illud auersatur, auersionem hanc excipit dolor.

Dico tertiò, effectus tristitiæ plures esse in perceptionem corporis, & animi.

Primò enim rectè dictum est à S. Bernardo *lib. de interiori domo, cap. 52.* tristitiam impedimentum esse omnis